WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Анкета у Борском руднику

Сељаци из околине, којима дим и гасови ниште усеве очекују правичније решење од меродавних

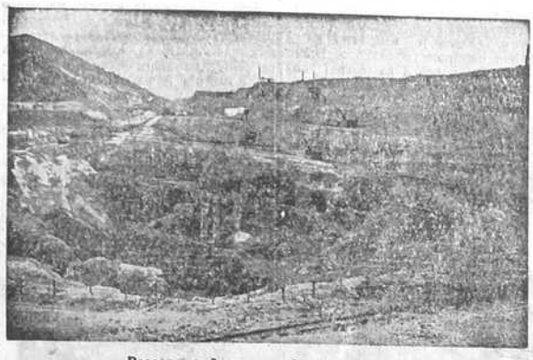

Резерва рудника за брзу експлоатацију

Биле су у једно време протурене алармантне вести о Борском руднику како дим из рудникових ливница пустоши усеве земљорадницима у пречнику од 30 километара. Поводом тога било је чак дошла и једна депутација од тринаесторице сељака из села Слатине, недалеко од Борског рудника, која је код меродавних у Београду уложила протест и тражила заштиту. То је био повод да се кренем на пут и да направим једну анкету у Борском руднику, како би јавност знала тачно у чему је ствар.

Познато је да је Борски рудник један од најбогатијих у земљи и да његово богатство у погледу бакарне руде чувено у целом свету. Ако цене овог рудника се котирају готово на свим светским берзама, а те ако цене у ове дане кризе, када је и це на бакру знатно пала, држе се на завидној висини, што потврђује добар профит од пласираног капитала у овај рудник.

Историјатом рудника, од проналаска до преласка рудника у руке једне француске Компаније, ми ћемо се по забавити детаљно, како би се могла пластично створити слика о овом грандиозном предузећу модерног капитализма, у коме свакодневно ради 4000 радника и које сваке године повишава продукцију, а према томе, сходно устројству капитала, и зараду (профит).

ИСТОРИЈА РУДНИКА

Још пре 1904 г. Ђорђе Вајферт, познати београдски индустријалац, истраживао је руду у пределу реке Гиток. Из Тимока су још Римљани вадили злато, испирајући песак, а читав троугао источне Србије између Дунава и бугарске границе, вулканског терена, је необично богат разним рудама. Тако и данас у том крају се експлоатише злато, дуоуше у малим количинама, али се експлоатишу и друге руде: сребро, угаљ, гранит, бели кречњак за стакло, али у највећој мери бакар, помешан са приличним процентом злата.

Кад је Ђорђе Вајферт пронашао у Бору руду бакра, околина Бора је била веома сиромашна. Сељаци су одлазили у печалбу, већином у Румунију, па је било тешко наћи радну снагу. Уосталом био је потребан и огроман капитал да се руда експлоатише, да се створе путеви и осигура транспорт руде до Прахова. Ђорђе Вајферт у то време није имао толико новаца на расположењу и потражио је једну страну групу која би могла рационално, тојест до краја њих граница, да експлоатише ту руду, да инсталира на терену потребне машинерије за такав, један компликован посао.

1904 тако рудник прелази у руке једној француској компанији, састављеној од богатог француског племства, разних грофова, међу којима и гроф Мирабо, која шаље стручњаке на терен и која одмах почиње да инсталише машине.

Посао је у почетку био тежак, нарочито с обзиром на мизерно стање путева и превозног средства. Компликоване машине, део по део, требало је пренети волујским колима, а пре свега осигурати путеве. Али како су стручњаци одмах утврдили да је рудник богат, то компанија није жалила труда ни напора да све тешкоће савлада и да продукцију оне скупе руде попне на веома завидну висину.

Две године напорног рада пролазе у савлађивању примордијалних тешкоћа и 1906 фабрике почињу рад.

Све до 1912 (до Балканског рата) продукција је незнатна, тојест мала. Рат прекида развој рудника, јер велики број радника одлази на фронт, а такође и превозна средства се смањују на минимум. Одмах по Балканском рату долази и Светски рат, а затим и катастрофа. Рудник напуштају сви и он прелази у посед Немаца за све време окупације, који га експлоатише на један умешан и зналачки начин. Но како је рат била неизбежна, то је по свршетку рата француска компанија (1919) одмах преузела радове и наставила експлоатацију руде.

Још 1911 француска компанија је подигла пругу у дужини од 20 километара и везала се са пругом Параћин — Зајечар. После рата инсталиране су нове машине и рад је почео са куд и камо живљим темпом него ранијих година. И продукција се из године у годину пење до огромних количина.

Тако је у задњем моменту вредност унетог капитала који износи франака 15,000.000, расподељен овако:

48.500 приоритетних акција (који ма се право исплаћује дивиденда).

91.500 обичних акција; и

10.000 (В. à vote plura).

КОНЦЕСИЈА

Концесија је утврђена за 50 година, која се проширује на ширини земљишта од 2400 хектара. Та концесија је проширена и на један терен од 6500 хектара вишка, на коме је дозвољено француској Компанији да трага за рудом и да врши испитивања у том погледу. Сума сумарум ова компанија има права на 13.000 хектара (општине: Кривељ, Бучије и Брестовац).

Имајући један завидан терен у рукама Компанија је недавно, пре три године, открила нови слој руде, који се не може исцрпсти још за 30 година најинтензивнијег рада.

Данас кроз таковзвано окно Ђорђа Вајферта извлачи се дневно руде преко 5000 тона.

РАД У ОКНИМА

Рад у овим рударским окнима је знатно тежак и напоран. Руда се вади помоћу експлозива и бургија. Ком примиран ваздух се шаље у окна под притиском од 6 кгс од три парна компресора и једног електричног. Окна су веома дубока и напор у њима је максималан. Дању и ноћу у тим окнима ради око 4000 радника.

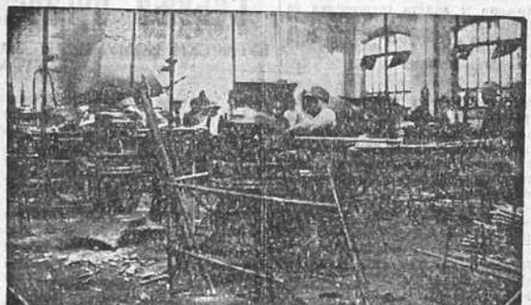

Оштрење бургија

Сирова руда се шаље у топионице и тамо се топи бакар. Стерили се одвајају помоћу најмодернијих машина.

И поред свих осигурања годишње се дешавају пет до шест смртних случајева. Нарочито је с огромним тешкоћама скопчан рад у ливницама, где је за време топлих дана неиздржљива врућина. Те су ливнице прави пакао на земљи. Дим и прашина гуше, а згура растопљена, која тече каналом као муња, сагорева све што стигне. Одиста међу тим пећима нисам могао да издржим ни неколико минута, а како је тек оним радницима који свакодневно ту раде?

Но тај посао је веома тежак по самој природи и он се са данашњим средствима технике не може другчије модификовати. Нарочито је опасна прашина, као и дим из огромних и високих димњака ливница и конвертитора.

Па ипак, по свему виђеном и проучаваном, изгледа, да је рад у окнима најтежи, баш тамо где се само тражи голи човекова снага, која је, као и увек, најмање плаћена. Обични радници (за све) плаћени су веома мало: једва до 20 динара. Међутим остали радници, мајстори, плаћени су нешто боље. Како рудник не смањује продукцију то радна снага долази свакодневно из свих крајева.

Боље положаје при раду заузимају странци: Французи и Немци, који су већим делом надзорници, или мајстори. Обични рудари се регрутују од оне пуке сиротиње. Има у Борском руднику Личана, Словенаца, Јужнорбијанаца, па чак и сиромашних Подринаца. А, наравно, из околине радници се увек примају. Радна снага је данас толико јевтина да се она може куповати за минималне наднице. То је уосталом у свим подручјима индустрије, па и у самом рударству.

Социјално стање борских рудара ни је на завидном месту. Компанија би могла у том погледу, с обзиром на огроман профит, да поведе мало више рачуна. Рударски станови нису чисти и не води се довољно рачуна о хигијени. Напорни рад ових људи изискује бољу исхрану и бољи конфор.

КАКО ДИМ УИСТИНУ УНИШТАВА УСЕВЕ СЕЉАЦИМА ИЗ ОКОЛНИХ СЕЛА

Чим су у Бору почели да топе дим је почео да уништава усеве. Из тог дима се луче отрови: сумпорни диоксид и угљени диоксид. Дим је у почетку, док нису били подигнути високи димњаци, клизио по земљи и није се могао резорбирати ни на даљини од петнаестак километара. Постепено овај дим је уништавао воћке, житс, једном речју усеве и поврће. Највише су од тог дима страдала околна села: Слатина, Кривељ, Оштрељ као и сам Бор.

Да би се сељацима надокнадила оштета још 1908 године изишла је једна комисија на терен да процени штету и одреди неку врсту тарифе по оштећеном хектару. Та тарифа је утврђена према зонама, јер у првој зони су највише страдала села, у другој мање, а у трећој најмање.

Тарифа оштете у првој зони одређена је комисијом од 40 динара по хектару, у другој зони 30 динара, а у трећој 20 динара.

Како што се види ова комисија није имала појма о вредности плода једног хектара. А то се десило, по причању људи, због тога што су извесни борски богаташи пред комисијом изјављивали да дим њиховим имањима ништа не шкоди. Ови који су овако изјављивали зарађивали су од компаније на другим разним дословима огромне суме.

Такве је изјаве Компанији давао и чика Сима Јовановић, поседник хиљаду хектара земље и огромног богатства, које су му пољела после рата бирачке масе, да чика Сима никад и не завири у парламент. Данас и он узиђа да је та комисија била неправична, благодарећи његовим тадањим „оптимистичким" изјавама.

Да малу оштету плаћа, то је и Компанија знала. Она се управо чуди да процени све прве нестручне комисије. А сељаци, немајући другог излаза, ћутали су све до 1922 године, када је изишла нова комисија, која је и овог пута потврдила готово исту тарифу из 1908 године.

Опет сељаци нису били задовољни. Комисије нису биле правичне. Али сељаци нису могли ништа против ту озваничених одлука.

Најзад излази у 1927 поново комисија, која и овог пута не уме да увиди штету, као и она последња која је изишла на терен у јулу месецу 1930. Последње комисије само су проширили зону интересената за још 70 хектара и то је све.

Сељаци су при таквом стању ствари дигли руке. Дим из топионица и даље уништава усеве. Гасови формалдехо убијају вегетацију. Са повећањем продукције повећавала се и штета и како је Компанија подигла огромне високе димњаке, ипак облаци дима падају на усеве и биљке, тако да су у задње време сељаци озбиљно забринути и траже правичније решење и заштиту од меродавних.

Сума сумарум страда од тог дима и гасова око 600 хектара земље.

Поред тога Слатинска река је загађена тако, да у дужини од 20 километара из ње не могу сељаци да поје стоку.

Компанија сама увиђа неправичност решења комисија. Она би могла да плати мирне душе и већу оштету. Али комисије су тако неиздашне, да се сељаци налазе у правом чуду.

Компанија се брани тиме, што се бакар не може топити без дима, а сељаци пак кажу да не могу живети без хлеба. Цело решење би било у правичној оцени оштете од једне стручне комисије, која би увидела да су сељаци у већем праву од Компаније.

Овај који није видео ово грандиозно предузеће и његове топонице, тај не може себи створити слику о облацима дима који дану и ноћу сукљају из десетине огромних димњака. Тај дим се види са даљине од 20 километара, а ветар га који пут односи далеко, све до Вражогрнаца, родног места Јеремије Живановића и пусте радикалије.

Требало би правично заштити ове сељаке из околине Бора, добре и радне људе, којима је земља све и сва и којима треба осигурати насушни хлеб...

Ја рекох, а ви чините...

Раде Дранијац.

И у Дринској бановини појављују се велики пожари у шумама

Преко два милиона квадратних метара шуме у пламену

Сарајево, 28 априла

Последњих дана, готово у целој земљи, забележено је неколико великих пожара, који су причинили штету за народну имовину. Гореле су шуме и села, уништавали се расадници и у пламеном гутале куће.

И у Дринској бановини забележено је неколико великих пожара, нарочито у шумама. Највећи пожар био је пре два дана у шуми Деветак у близини Хам Крама. Ово је један од највећих пожара који се памте у овим крајевима. Такође прилично велики пожар десно се у једној шуми око Вишеграда, где су лугари, жандарми и сељаци успели да га локализују.

У Чајничком срезу појавила су се два велика пожара у шумама. Први пожар захватио је шуму Дивчи, а другу Чакорину. Овај пожар је узео веће размере и проширио се и на друге шуме у близини. Око пет стотина сељака учествовало је у гашењу пожара и напорним радом пуна 24 часа они су успели да пожар угуше. На великом простору око места где је пожар беснео раскрчене су шикаре, тако да се пожар није могао даље ширити.

Како смо обавештени у Дирекцији шума у Сарајеву, последњи пожари у Дринској бановини захватили су шуме у вредности од 1,530.000 динара и то по цени по коју је држава продала, а не по пијачној цени.

Н. Ј.

Чехословачки научници на конгресу југословенских хирурга

Возом у 7,25 допутовали су из Прага, да би узели учешћа у раду конгреса југословенских хирурга, професори г. г. др. Подлаха и др. Краус, асистент г. др. Лукаш и још два млађа лекара.

На станици су их дочекали аташеи за штампу Чехословачког посланства г. Цтибор Мелч, председник одбора за дочек г. др. Иван Јовановић, г. др. Милутин Зелић у име Српског лекарског друштва, г-ђа др. Вилма Рашковић у име Женског лекарског друштва и још неколико лекара.

Професор г. др. Острчил из Прага и професор г. др. Кох из Братиславе допутоваће у Београду аутомобилом.

КОЛОСЕУМ БАШТА и САЛА

премијера раскошног тонфилма:

МАНОЛЕСКУ
КРАЉ ХОХШТАПЛЕРА

Филм који приказује истините догађаје из живота највећег салонског хохштаплера. У гл. ул.

Светислав Петровић, Меди Кристијанс, Елен Рихтер, Фриц Камперс, Хуберт фон Мајеринк.

Парамунт журнал. - Поч: 3; 5; 7; 9·30
59507

Професор Шмит опорављен, враћа се у Русију

Бродоломници са „Чељускина" прослављају своје избављење

Москва, 28 априла

Јављају радиограмом са Аљаске Вођ експедиције руског брода „Чељускин" који је претрпео бродолом, професор Шмит, сасвим је оздравио и напустио санаторијум у Велену (Северна Америка), у коме је описан и лечен. Професор Шмит је са опуномоћеником совјетске владе Ушаковом, који је послат у Сједињене Државе да се нађе у помоћи бродоломницима са „Чељускина", јуче авионом напустио Велен и сиоћ стигао у Фербенкс. Шмит и Ушаков ће авионом продужити, после одмора, пут и тек у Њујорку се укрцати у један руски брод, који ће их пренети у Русију.

36 чланова експедиције „Чељускина", који су ових дана превезени авионима из Ван Карена у Велен, јуче су приредили у једној ресторацији свечани банкет, на коме су прославили своје срећно избављење са леденe санте. Банкету су присуствовали и руски пилоти, спасиоци бродоломника: Молоков, Каманин, Доронин, као и рањени Лапидевски.

Чим сви оболели бродоломници буду потпуно опорављени, вратиће се корпоративно у Совјетску Русију.

Професор Шмит

Отварање фашистичког парламента

Рим, 28 априла

Данас пре подне Н. В. Краљ отвориће 29-то заседање законодавног тела.

У Краљевој посланици биће утврђен програм рада парламента, као и реформе које треба спровести.

Општинска управа у Бечу мења називе улица

Беч, 28 априла

Бечка општинска управа одлучила је да промени многе називе бечких улица. У првом реду ће се променити они називи који потсећају на револуцију и блиску прошлост републиканско — социјалистичког Беча. Већ за 1 мај биће измењени називи главних улица. Улице око Рајнгстрасе добиће имена бившег бечког претседника општине др. Лугера (за врме Франце Јосифа), др. Сајпела и других чувених Бечлија.

Америка проучава прилике у Европи

Изјаве г. Чила немачким новинарима

Берлин, 28 априла

Данас је специјални изасланик г. Рузвелта г. Чил примио у америчкој амбасади претставнике немачке штампе и дао им опширну изјаву о циљу свога боравка у Европи.

— Нисам дошао у Европу да водим преговоре ни политичке ни привредне. Циљ мога боравка је да се упознам са европским приликама, да проучим индустрију, привреду и финансије Европе и да о томе поднесем опсежан извештај америчкој влади. На основу тога извештаја америчка влада ће доцније одлучити да ли и како да предузме прве корраке за трговинску и привредну сарадњу између Америке и Европе. Г. Рузвелт је мишљења да се Америка и Европа у том погледу морају зближити, јер без међународне сарадње нема просперитета ни за једну државу у свету.

Швајцарски комунисти припремају демонстрације и нереде за 1 мај

Берн, 28 априла

Полициске власти сазнале су да комунисти у разним местима Швајцарске припремају за први мај велике демонстрације и нереде. Тако су комунисти у Шафхаузену позвали све фабричке раднике и слагаче штампарија, као и социјал-демократе да се прикључе њиховим демонстрацијама на дан првога маја. Радници су овај предлог одбили.

Швајцарска полиција предузима опсежне мере да спречи испаде комуниста.